

2019-05-29

Mark- och miljödomstolen
Nacka Tingsrätt
Box 1104
131 26 Nacka Strand

Yttrande i mål M 7034-18 angående SMA Mineral AB:s ansökan enligt miljöbalken om fortsatt och utökat tillstånd till täktverksamhet och vattenverksamhet vid Klintebys och Snögrinde stenbrott, Klintehamn, Gotland

Som juridiskt ombud enligt fullmakt för följande sakägare inkommer jag härmed med yttrande över ansökan och miljökonsekvensbeskrivning i rubricerat mål:

[REDACTED]	Klinte Lilla Snögrinde 1:45
[REDACTED]	Klinte Lilla Snögrinde 1:45
[REDACTED]	Klinte Lilla Snögrinde 1:26
[REDACTED]	Klinte Svarvare 1:3, Hunninge 1:4 m fl
[REDACTED]	Klinte Svarvare 1:3, Hunninge 1:4 m fl
[REDACTED]	Hunninge 1:12
[REDACTED]	Klinte Lilla Snögrinde 1:50

[REDACTED]
Klinte Lilla Snögrinde
1:50

[REDACTED]
Klinte Lilla Snögrinde
1:46

[REDACTED]
Hunninge 1:12

Urbergsgruppen Klintehamn genom Urbergsgruppen Sverige

Fullmakter medföljer detta yttrande.

Yrkanden

Mina huvudmän bestrider SMA Mineral AB:s (nedan kallat bolaget) yrkanden.

Mina huvudmän yrkar att Mark- och miljödomstolen:

1. I första hand avslår ansökan
  - Verksamheten är inte tillåtlig i enlighet med miljöbalken (MB). Verksamheten strider mot miljöbalkens lokaliseringsbestämmelser, främst 2 kap 6 § miljöbalken men även hushållningsbestämmelserna i 3 och 4 kapitlet MB, bestämmelser om artskydd enligt 8 kap MB samt artskyddsförordningen samt bestämmelserna om miljökvalitetsnormer i 5 kap MB med tillhörande förordning.
  - MKB:n är så undermålig att den inte kan ligga till grund för beslut. Bristerna kan inte åtgärdas genom att domstolen förelägger sökanden att inkomma med kompletteringar. En godtagbar miljökonsekvensbeskrivning utgör en processförutsättning.
2. I andra hand avvisar ansökan på grund av bristande samråd och beslutsunderlag

Vare sig sökandens ansökan som sådan eller MKB:n är tillräckliga för att utgöra beslutsunderlag i målet. Den miljökonsekvensbeskrivning som ligger till grund för ansökan lever inte upp till kraven i 6 kap 35 § MB. Miljökonsekvensbeskrivningen kan därmed inte godkännas.

3. I tredje hand förelägger sökanden att inkomma med kompletteringar av beslutsunderlaget.

4. Om domstolen finner att den inte kan avslå ansökan i sin helhet, alternativt avvisa den eller förelägga om komplettering av ansökan, yrkar mina huvudmän i sista hand att domstolen beslutar om tydliga och kontrollerbara villkor i enlighet med synpunkter som sakägarna kan ange först i samband med huvudförhandling i målet. De villkor sökanden föreslår är inte tillräckliga för att säkerställa att miljöbalkens och EU-rättens krav uppfylls.
5. Ersättning för kostnader enligt 25 kap 2 § MB yrkas för samtliga sakägare förutom Urberggruppen Klintehamn. Specificerade yrkanden kommer att framställas i samband med huvudförhandling.

Talerätt

Mina huvudmän äger fastigheter inom det område som kommer att beröras av negativa effekter från den planerade täktverksamheten. De påverkas således på sådant sätt att de utsätts för risk för skada och olägenheter, och omfattas därigenom av miljöbalkens bestämmelse om talerätt, 16 kap 12 §. Bolaget erkänner talerätt för mina huvudmän [redacted] när det gäller påverkan från vattenverksamheten. Även Klinte Lilla Snögrinde 1:45, Klinte Lilla Snögrinde 1:46, Hunninge 1:12, Klinte Svarvare 1:3 samt Hunninge 1:4 är dock sådana fastigheter där risk finns för skada på grund av den planerade vattenverksamheten.

Bolaget har en alldeles egen tolkning av begreppet sakägare. I bolagets ansökan anges att beräkningar visar att ingen påverkan på grund av vibrationer och luftstötar skulle ske längre bort än 200 m från verksamhetsområdet. Vidare anger bolaget att Naturvårdsverkets riktlinjer om industribuller beräknas kunna innehållas vid samtliga närliggande fastigheter om bullerdämpande åtgärder sätts in. Slutsatsen bolaget drar är att inga sakägare för den miljöfarliga verksamheten skulle finnas till följd av vibrationer och buller. Förutom att påståendena om att inga olägenheter kommer att uppstå för mina huvudmän till följd av verksamheten starkt kan ifrågasättas, de är redan idag störda av den pågående verksamheten, strider bolagets inställning i frågan mot både förarbeten och fast praxis. Bolaget bortser även helt från det trafikbuller som verksamheten kommer att medföra.

Rätt till rättslig prövning är en grundläggande rättighet som bygger på flera olika rättsgrunder. Överklagandeinstitutet ska fungera som ett rättsskydd för den enskilde mot myndigheternas agerande genom att möjlighet ges att få beslutet ändrat eller upphävt, d v s att få de negativa verkningarna av beslutet undanröjda.

Innan miljöbalkens ikraftträdande saknades en enhetlig definition av vem som är sakägare och i den egenskapen har rätt att föra talan inför domstolar och andra myndigheter. Av förarbetena till miljöbalken framgår att syftet varit att införa ett enhetligt sakägarbegrepp, dock endast såvitt avser den processuella sidan (se prop 1997/98:45 del 1, s 482 ff). Tolkningen av vem som ska ha rätt att överklaga ska vara

generös (prop. 1997/98:45 del 1 s 482 ff). I frågan om det materiella innehållet i miljöbalkens sakägarbegrepp uttalades i förarbetena bl a följande:

”Det är svårt, för att inte säga omöjligt, att ge en entydig definition av sakägarbegreppet. Ibland uttrycks det på det enkla sättet att sakägare är den som saken angår. Klart är dock att en person på ett mer konkret sätt måste vara berörd av ett beslut för att anses som sakägare. Ett annat ibland använt uttryckssätt är att beslutet antingen måste påverka vederbörandes rättsställning eller beröra ett intresse som på något sätt är erkänt av rättsordningen. Exempel på ett sådant erkännande är att det i en författning eller dess förarbeten anges att myndighetens prövning skall föregås av samråd med vissa intressenter eller, att i annat fall vissa intressen skall beaktas vid prövningen. Reglernas ändamål blir alltså styrande för vilka som anses som sakägare.

Gällande sakägarbegrepp enligt miljöskyddslagen bör utgöra utgångspunkt. En generös tillämpning är således avsedd. Frågan får i övrigt överlämnas till rättstillämpningen i likhet med vad som gäller inom andra rättsområden.”

Enligt 16 kap 12 § MB framgår att överklagbara domar och beslut får överklagas av den som domen eller beslutet angår, om avgörandet har gått honom eller henne emot. Klaganden måste på något sätt ha ett visst intresse i saken. En grundläggande förutsättning för att ha rätt att överklaga brukar vara att beslutet antingen påverkar klagandens rättsställning eller berör ett av rättsordningen erkänt intresse. Enligt praxis är det den som kan utsättas för en skada eller olägenhet som inte är enbart teoretisk eller helt obetydlig som har rätt att överklaga (NJA 2004 s. 590). Högsta domstolen har även konstaterat att sänkt marknadsvärde på fastigheter är ett förhållande som kan ge den enskilda talerätt (NJA 2012 s 921).

Miljöskyddslagens sakägarbegrepp ska alltså vara utgångspunkt vid tillämpning av miljöbalkens sakägarbegrepp. Därmed menas att en generös tillämpning ska ske vad avser frågan om vem som är taleberättigad och där slutsatsen är att i princip "vem som helst" som berörs av en verksamhet kan anses vara taleberättigad. På samma sätt kan "vem som helst" vara taleberättigad enligt miljöbalken. Eventuell osäkerhet om vem som är taleberättigad bör räknas till den enskildes fördel.

Både Sverige och EU har ratificerat konventionen om tillgång till information, allmänhetens deltagande i beslutsprocesser och tillgång till rättslig prövning i miljöfrågor, den s k Århuskonventionen. I Århuskonventionens tredje pelare regleras allmänhetens tillgång till rättslig prövning. Utgångspunkten i konventionen är att rätten till rättslig prövning ska ses som ett medel för att korrigera felaktiga administrativa beslut. När man kommer till frågan kring vem som ges talerätt enligt konventionen är konventionstexten vitt formulerad. Det föreskrivs att den berörda allmänheten som har ett tillräckligt intresse, alternativt som hävdar att en rättighet har kränkts, ska ha tillgång till rättslig prövning. Vid bedömningen av vad som utgör ett tillräckligt intresse och en kränkning av en rättighet föreskrivs att denna ska göras i enlighet med de kriterier som

uppställts i nationell rätt. Detta innebär att det är upp till staterna själva att i lagstiftning och genom praxis avgöra vad som ska anses utgöra ett tillräckligt intresse i ett ärende. Även om denna bedömning får göras enligt nationell rätt, föreskrivs dock ett krav på att resultatet av tolkningen ska vara förenligt med konventionens syfte – att ge den berörda allmänheten en omfattande tillgång till domstolsprövning.

Sverige har ratificerat Europakonventionen för mänskliga rättigheter och konventionen gäller som svensk lag. Enligt konventionens art 6 har alla rätt till rättvis rättegång ("due process"). Av Europadomstolens praxis framgår att konventionen ska tolkas mot bakgrund av sitt syfte och ändamål och i linje med effektivitetsprincipen. Europadomstolen har i flera fall kommit fram till att olägenheter på grund av miljöfarlig verksamhet utgör en sådan civil rättighet som omfattas av artikel 6.

EU-domstolen har under senare år tydligt agerat för att enskilda och miljöorganisationer ska ha möjlighet att i domstol utmana beslut som rör deras intressen. Den unionsrättsliga praxisen har fått stort genomslag i medlemsstaterna och tillämpas ofta direkt av de nationella domstolarna. Det gäller också i Sverige, där inte minst Mark- och miljööverdomstolen bidragit till att vidga klagorätten. Från slutet av 2011 har rättsutvecklingen varit kraftig med flera omvälvande domar från både HD, MÖD och HFD. Domarna är inte bara nydanande i förhållande till gällande rätt, utan till skillnad från tidigare diskuterar nu domstolarna talerätsfrågorna med direkt hänvisning till Sveriges internationella åtaganden.

Genom MÖD 2011:46 utvidgades utrymmet för enskildas klagorätt. Domstolen påpekade där att det är en allmän förvaltningsrättslig princip att enskild har rätt till domstolsprövning av förvaltningsmyndighets beslut om den enskilde är berörd och beslutet har gått honom eller henne emot. Det underströks också att denna princip är förenlig med Sveriges internationella åtaganden. Beslutet upprepades därefter i MÖD 2011-12-27; M 5074-11.

Jag vill i sammanhanget särskilt hänvisa till Mark- och miljööverdomstolens dom i mål M .2161-15. Domstolen ansåg att tre fastighetsägare hade klagorätt avseende buller från en berg- och moräntäkt, trots att fastigheterna låg tre kilometer ifrån täkten. Domstolen slog i målet fast att:

"Avståndet mellan den planerade bergtäkten och klagandenas bostäder i Omsjö är cirka tre kilometer. Det är dock inte enbart avståndet som påverkar risken för störningar i omgivningen. Täktverksamhetens omfattning är givetvis också av betydelse. Risken för att klagandena utsätts för störningar och olägenheter från verksamheten, bl.a. buller, är i det aktuella fallet påverkad av den öppna topografin i landskapet, där täkten är lokaliserad på en höjd synlig från vissa delar av Omsjö"

Även när det gäller miljöorganisationernas klagorätt har praxisutvecklingen varit snabb och långtgående. Både HD, HFD och MÖD har i en rad beslut utökat miljöorganisationernas möjligheter att komma till tals. I mål M 3163-12 och M 2908-12 slår MÖD fast att omfattningen av miljöorganisationers talerätt borde påverkas av den senare utvecklingen på det unionsrättsliga området. Med beaktande av domstolens eget ansvar för att se till att Sveriges unionsrättsliga förpliktelser uppfylls skulle därför

16 kap 13 § MB enligt domstolen tolkas mot bakgrund av utvecklingen på det unionsrättsliga området. Domstolen gjorde i båda målen bedömningen att de beslut det handlade om i målen, samråd enligt 12 kap 6 § MB samt anmälningsärende enligt 9 kap MB, var sådana beslut som omfattades av Århuskonventionens art 9.3. Det skulle då enligt konventionen finnas möjlighet att få till stånd en prövning av beslutets förenlighet med svensk miljölagstiftning. Det rörde sig i målen enligt MÖD inte bara om en förpliktelse som härrörde från Århuskonventionen, utan även en materiell EU-rättslig förpliktelse vars effektiva domstolsskydd, i enlighet med C-240/09, skulle säkerställas. Vid en tillämpning av klagorätsbestämmelsen i 16 kap 13 § MB fann MÖD att en tolkning som stämde överens med Århuskonventionens art 9.3 och unionsrätten skulle göras.

Urberggruppen är en icke vinstdrivande organisation som har som ändamål att tillvarata natursskydds- och miljöskyddsintressen. Föreningen Urbergsgruppen Sverige har över 100 betalande medlemmar och ett brett stöd från allmänheten. Föreningen har funnits i fler än tre år (föreningen bildades år 2012) och uppfyller således de krav som ställs upp enligt 16 kap 13 § MB.

Utveckling av talan

Nedan följer mina huvudmäns huvudsakliga invändningar mot den planerade verksamheten.

Prövningens omfattning

Utgångspunkten i miljöbalken är att en samlad prövning ska göras av en verksamhets totala miljöpåverkan (prop 1997/98:45, s 168 ff). Enligt rättspraxis behöver en tillståndsmyndighets samlade prövning innefatta att alla centrala frågor hanteras på ett sådant sätt att villkor kan föreskrivas i alla delar som är relevanta från miljösynpunkt (se t ex MÖD 2006:6 och 2006:54 samt Miljööverdomstolens dom mål nr M 4866-10).

Av ansökan framgår att bolaget avser att använda det upplag som ligger norr om befintligt stenbrott. Upplaget omfattas dock inte av befintligt tillstånd och det framgår inte av ansökan att området omfattas av denna. Avståndet mellan fastigheten Hunninge 1.12, ägd av mina huvudmän Kristina Åberg och Lars Rodvaldr, och det planerade upplaget är ca 450 m och upplaget berör dem både visuellt samt genom störningar i form av buller och damning. Motorljud från den interna trafiken, men även ljud från hanteringen av massorna såsom ljudbangar från skopor, är för mina huvudmän redan i dag mycket störande. Vidare medför placeringen av upplaget att damm sprider sig till mina huvudmäns fastighet. Det måste tydligt framgå av ansökan om och hur upplaget ingår samt vilka olägenheter detta kan medföra.

För att kunna bedöma de totala miljökonsekvenserna av verksamheten anser mina huvudmän att det är av mycket stor vikt att t ex alla landtransporter till och från vid täktområdet, men även alla planerade transporter från godshamnen i Klintehamn, måste anses vara sådana följdverksamheter som enligt 16 kap 7 § MB ska omfattas av prövningen. Fartygstrafiken samt lastbilstrafiken till och från hamnen är visserligen inte tillståndspliktiga i sig, men är en direkt följd av sökandens verksamhet och ska därför beaktas vid prövningen om verksamheterna är tillåtliga. Visar sig olägenheterna av en följdverksamhet vara alltför allvarliga kan det ytterst innebära att en ansökan om tillstånd kan komma att avslås (se t ex NJA 1977 s 558 och NJA 2004 s 421).

När en verksamhet av denna storleksordning planeras med risk för betydande miljöpåverkan måste projektets risker och konsekvenser dessutom bedömas tillsammans med andra projekt som kan förväntas genomföras under samma tidsperiod i samma område (land och vatten).

Miljökonsekvensbeskrivningen

En godtagbar MKB utgör en processförutsättning för tillståndsprövning. Detta framgår bland annat av HD:s domar NJA 2008 s 748 samt NJA 2009 s 321. HD har i den senare domen uttalat att en MKB med så väsentliga brister som det rörde sig om i det aktuella målet inte kunde utgöra grund för ställningstagande till verksamheten.

Miljökonsekvensbeskrivningen måste identifiera, beskriva och bedöma de betydande direkta och indirekta effekterna av ett projekt beträffande befolkning och människors hälsa, biologisk mångfald, särskilt när det gäller arter och livsmiljöer som skyddas enligt direktiv 92/43/EEG och direktiv 2009/147/EG, mark, jord, vatten, luft och klimat, materiella tillgångar, kulturarv och landskap och samverkan mellan dessa faktorer.

Enligt 6 kap 35 § MB, motsvarande bilaga IV till MKB-direktivet¹, ska MKB:n innehålla:

- En beskrivning av projektets lokalisering.
- En beskrivning av hela projektets fysiska karakteristika, i tillämpliga fall även nödvändiga rivningsarbeten, och behovet av mark under uppbyggnads- och driftsfaserna.
- En beskrivning av vad som främst karakteriserar projektets driftsfas (såsom eventuella produktionsprocesser), exempelvis energibehov och energianvändning, arten och mängden av de material och de naturresurser (inklusive vatten, mark, jord och biologisk mångfald) som används.
- En uppskattning av typ och mängd av förväntade restprodukter och utsläpp (såsom vatten-, luft- och markföroreningar [ovan och under jord], buller, vibrationer, ljus, värme, strålning) samt mängd och typ av avfall som alstras under uppbyggnads- och driftsfaserna.

---

¹ Europaparlamentets och rådets direktiv 2011/92/EU av den 13 december 2011 om bedömning av inverkan på miljön av vissa offentliga och privata projekt med ändringsdirektivet 2014/52/EU

- En beskrivning av rimliga alternativ (exempelvis i fråga om projektets utformning, teknik, lokalisering, storlek och omfattning) som har undersökts av exploatören och som är relevanta för det föreslagna projektet och dess specifika egenskaper, samt angivelse av de huvudsakliga skälen till det val som gjorts, inklusive en jämförelse av miljöpåverkan.
- En beskrivning av relevanta aspekter av det rådande miljötillståndet (referensscenariot) och en översiktlig redogörelse för hur detta väntas utveckla sig om projektet inte genomförs, i den mån naturliga avvikelser från referensscenariot rimligen kan bedömas på grundval av tillgänglig miljöinformation och tillgängliga vetenskapliga rön.
- En beskrivning av de faktorer som kan antas påverkas av projektet: befolkning, människors hälsa, biologisk mångfald (exempelvis flora och fauna) mark (exempelvis markexploatering), jord (exempelvis organisk substans, erosion, kompaktering, hårdgörning), vatten (exempelvis hydromorfologiska förändringar, kvantitet och kvalitet), luft, klimat (exempelvis utsläpp av växthusgaser, effekter kopplade till anpassning) materiella tillgångar, kulturarv, inklusive arkitektoniska och arkeologiska aspekter, och landskapet.
- En beskrivning av de troliga, mer betydande miljöeffekterna av bland annat
  - projektets uppbyggnad och projektet som helhet, inklusive, där det är relevant, rivningsarbeten,
  - utnyttjandet av naturresurser, bland annat mark, jord, vatten och biologisk mångfald, där hänsyn i möjligaste mån tas till en hållbar tillgång till dessa resurser,
  - utsläppen av föroreningar, buller, vibrationer, ljus, värme och strålning, uppkomsten av andra störningar samt bortskaffande och återvinning av avfall,
  - risker för människors hälsa, kulturarv eller miljö (exempelvis på grund av olyckor eller katastrofer),
  - kumulativa effekter i förhållande till andrabefintliga och/eller godkända projekt, med beaktande av eventuella befintliga miljöproblem i områden som är av särskild miljömässig betydelse och som antas bli påverkade, eller utnyttjandet av naturresurser,
  - projektets klimatpåverkan (exempelvis arten och omfattningen av utsläpp av växthusgaser) och känslighet för klimatförändringar,
  - den teknik och de ämnen som använts.
- En beskrivning av de förväntade betydande effekterna på dessa faktorer bör innefatta den direkta inverkan, liksom varje indirekt, sekundär, kumulativ, gränsöverskridande, kort-, medellång- eller långsiktig, bestående eller tillfällig, positiv eller negativ inverkan av projektet. Vid beskrivningen bör hänsyn tas till de miljömål som fastställts på unions- eller medlemsstatsnivå och som är relevanta för projektet.

- En beskrivning av de metoder eller belägg som använts för att kartlägga och bedöma de betydande miljöeffekterna, inklusive uppgifter om problem (exempelvis tekniska brister eller brist på kunskap) som exploatören stött på vid sammanställningen av de begärda uppgifterna, och de huvudsakliga osäkerhetsfaktorerna.
- En beskrivning av planerade åtgärder för att undvika, förebygga, minska eller om möjligt motverka sådana konstaterade betydande negativa miljöeffekter och i förekommande fall en beskrivning av föreslagna kontrollförfaranden (exempelvis utarbetande av en efterhandsanalys). Den beskrivningen bör innefatta i vilken utsträckning betydande negativa miljöeffekter undviks, förebyggs, minskas eller motverkas och bör omfatta både uppbyggnads- och driftsfasen.
- En beskrivning av projektets förväntade betydande negativa miljöeffekter till följd av projektets känslighet för risker för allvarliga olyckor och/eller katastrofer som är relevanta för det berörda projektet. Relevant tillgänglig information från riskbedömningar som genomförts i enlighet med unionslagstiftning, såsom Europaparlamentets och rådets direktiv 2012/18/EU (1) och rådets direktiv 2009/71/Euratom (2), eller relevanta bedömningar som genomförts i enlighet med nationell lagstiftning får användas i detta syfte, förutsatt att kraven i detta direktiv uppfylls. I förekommande fall bör denna beskrivning omfatta planerade åtgärder för att förebygga eller begränsa betydande negativa miljöeffekter av sådana händelser, och uppgifter om beredskapen för och föreslagna insatser vid krissituationer.

Föreliggande MKB kan inte godkännas. Riskerna och konsekvenserna avseende verksamheten med följdverksamheter är otillfredsställande utredda och redovisade. Mina huvudmän anser även att bolaget i många fall dragit felaktiga, eller inga, slutsatser av de underlagsrapporter man själv låtit utföra. Särskilt allvarliga brister anser mina huvudmän att det finns vad avser utredning kring alternativa lokaliseringar, påverkansområde avseende grundvattensänkning samt effekterna av sådan avsänkning, vattenhantering, trafiksituationen samt effekter av denna, kumulativa effekter av påverkan från planerad verksamhet och andra pågående och planerade verksamheter samt påverkan på arter. Prövningsunderlaget kan inte läggas till grund för en fullständig, exakt och slutlig bedömning på grundval av vilka varje rimligt vetenskapligt tvivel kan skingras ifråga om den planerade verksamhetens påverkan på området.

Är en prövning i sak ändå enligt Mark- och miljödomstolen möjlig, men beskrivningen likväl bristfällig, måste det i stället ses som en fråga om ansökans materiella hållbarhet. Bristerna måste då falla tillbaka på sökanden, exempelvis om hänsynsreglerna i 2 kap miljöbalken inte är uppfyllda, något som ytterst bör föra med sig att tillståndsansökningen avslås.

Lokaliseringen och behovet av tåkten

Utgångspunkten för bedömningen av tillåtligheten för vattenverksamhets och miljöfarlig verksamhets lokalisering är 2 kap 6 § MB. Men det är inte enbart denna bestämmelse som avgör en plats tillåtlighet utan av betydelse är även tillämpning av bl a miljöbalkens hushållningsbestämmelser, förekomsten av skyddade områden och arter, påverkan på miljökvalitetsnormer samt planförhållanden.

2 kap 6 § MB

För en åtgärd som tar i anspråk ett mark- eller vattenområde ska en plats väljas som är lämplig och där ändamålet kan uppnås med minsta möjliga intrång och olägenhet. Lokaliseringsbedömningar för nya projekt ska vara objektiva. Det innebär att det inte är upp till en viss sökande att välja alternativ, utan man ska bortse från subjektiva omständigheter och frågan blir då huruvida det finns bättre platser för den planerade verksamheten. Enligt 2 kap 6 § MB ska ändamålet med verksamheten kunna nås på platsen. En enskild verksamhetsutövares vinstintresse och intresse av att kunna konkurrera på en marknad kan aldrig anses vara det objektiva ändamålet och ska inte tillmätas betydelse vid tillståndsprövningen. Inte heller kan endast platser där bolaget äger marken ingå i en lokaliseringsbedömning.

Kravet på lokalisering i 2 kap 6 § MB innebär, i princip att bästa möjliga plats ska väljas ("med minsta intrång och olägenhet"). Finns bättre alternativ att uppnå samma ändamål ska detta alternativ väljas. Finns inget alternativ kan lokaliseringen ändå konstateras vara olämplig och verksamheten på platsen är således inte tillåtlig. I äldre praxis hade motsvarande lokaliseringsbestämmelse i 4 § miljöskyddslagen inte sällan en avgörande betydelse för beslut att avslå en ansökan om tillstånd för miljöfarlig verksamhet. När miljöbalken infördes innebar motsvarande bestämmelse i balken genom kopplingen till 1 kap 1 § MB en skärpning av kravet på lokalisering (se prop. 1997/98:45 del 1 s 219).

Kravet i 2 kap 6 § MB måste ses tillsammans med bevisbördan i 2 kap 1 § MB. Redan en misstanke om att det kan finnas andra mer lämpliga platser och att sökanden inte lyckats visa motsatsen ska leda till att en ansökan ska avslås. I detta ligger också att prövningsmyndigheten måste överväga alternativa platser även om den av sökanden föreslagna platsen i och för sig kan anses vara lämplig. I prövningsmyndighetens bedömning måste alltså även ingå en uppskattning av sannolikheten att det finns en ännu bättre plats som uppfyller lagens kriterier på rimlighet m m. Bolaget har således bevisbördan för att tåktverksamheten inte kan lokaliseras någon annanstans på en plats som är bättre för närboende och naturmiljön. Mina huvudmän finner det inte troligt att det råder brist på bättre mark för denna typ av verksamhet. Den föreslagna lokaliseringen är istället synnerligen olämplig med hänsyn särskilt till närboende, hydrologi samt skyddade arter.

För att kunna utröna om en plats är lämplig enligt 2 kap 6 § MB måste det således alltid övervägas om det finns alternativa platser som är bättre. Som en del av den

miljökonsekvensbeskrivning som ska ingå i ansökan har bolaget gjort en lokaliseringsutredning. Bolaget hävdar att samhället har ett stort behov av en ny bergtäkt. Bolaget anser att endast det alternativ bolaget önskar är lämpligt. Bolaget har dock inte försökt hitta realistiska och lämpliga lokaliseringar utan enbart sökt jämförelseobjekt som inte lämpar sig för verksamheten. Lokaliseringsutredningen är därmed inte tillräcklig för att möjliggöra en bedömning om det finns lämpligare lokalisering för verksamheten.

Den utredning av alternativa platser som finns i MKB:n är undermålig. Mina huvudmän menar att bolaget inte visat att denna plats är lämplig och att kan ske med minsta möjliga olägenheter och därmed tillåtlig enligt miljöbalken. Bolaget har inte försökt hitta realistiska och lämpliga lokaliseringar utan enbart sökt jämförelseobjekt som inte lämpar sig för verksamheten.

I rättspraxis uttalas vilka krav som ska ställas på utredningen av alternativa lokaliseringar, se bl a MÖD 2008:44:

”Miljööverdomstolen konstaterar att en nyetablering av en anläggning av den omfattning som här är fråga om aldrig är invändningsfri, även om störningarna begränsas till vad som brukar kunna godtas. Det är därför väsentligt att vid prövningen av en sådan etablering göra jämförelser med alternativa lokaliseringar som också är så realistiska som möjligt utifrån de krav som verksamhetsutövaren ställer.”

Vid en redovisning av alternativa lokaliseringar måste även effekterna av dessa alternativ redovisas så att en jämförelse kan göras mellan den sökta verksamheten och alternativen. Underlaget måste innehålla tillräckligt med information för en relevant jämförelse av konsekvenser mellan de olika alternativen, samt för en bedömning av vilket alternativ som innebär minsta är utifrån nu aktuellt intrång och olägenhet för människors hälsa och miljön. Någon sådan jämförelse är i denna MKB inte möjlig. Någon närmare analys av konsekvenserna vid alternativa lokaliseringar har inte genomförts.

Enligt Mark- och miljööverdomstolen måste särskilt stränga krav ställas på sökandens lokaliseringsutredning när lokaliseringen är starkt ifrågasatt (jfr exempelvis MÖD 2001:38, MÖD 2002:7 och M 294-08), vilket är fallet i detta mål. Verksamheten i nu aktuellt mål är mycket starkt ifrågasatt.

Det framgår vidare av ansökan att den valda lokaliseringen är helt avhängig att materialet kan utskeppas från Klintehamns hamn. Lokaliseringens lämplighet är således helt beroende av att godshamnen får ett nytt tillstånd enligt miljöbalken då nuvarande tillstånd inte medger denna hantering. Någon garanti för att sådant tillstånd kan komma att meddelas finns dock inte, och ansökan saknar utredning i frågan. Även med anledning av detta kan ifrågasättas om kraven i 2 kap 6 § MB uppfylls.

Mina huvudmän menar sammantaget att bristerna i lokaliseringsutredningen är av den grad att det inte är möjligt att bedöma om det finns likvärdiga eller bättre lokaliseringar.

Denna brist är så väsentlig att Mark- och miljödomstolen utifrån beslutsunderlaget varken kan pröva om den valda platsen är lämplig enligt 2 kap 6 § MB eller om krav på annan lokalisering skulle vara oskäligt enligt 2 kap 7 § första stycket MB.

Riksintressen och hushållning med naturresurser

Som en del i lokaliseringsbedömningen ingår även en avvägning mellan riksintressen enligt 3 och 4 kap MB.

Berg, grus, jord och torv är naturresurser som det ska hushållas med. Enligt äldre bestämmelser i miljöbalken skulle en prövning av en ansökan om tillstånd till täktverksamhet innehålla en avvägning mellan behovet av material och befarade skador på miljön. Vid förändringarna av täktreglerna 2009 togs behovsprövningsregeln bort. I förarbetena framhölls dock att frågan om resurshushållning ska beaktas vid prövningar. Det understryks att det är viktigt att vid prövningen ta ställning till om det innebär en god hushållning att bryta täktmaterialet, om täktens lokalisering är lämplig med hänsyn till det intrång i miljön som en täkt innebär. Detta sker genom tillämpning av främst bestämmelserna i 2 och 3 kap MB. I förarbetena betonas även att om det material som ska utvinnas ur den tilltänkta täkten kan ersättas med material från andra täkter eller, om det finns andra närbelägna områden som skulle vara bättre att exploatera för täktverksamhet, kan prövningsmyndigheten med tillämpning av 2 kap 6 § MB konstatera att lokaliseringen är olämplig (se prop. 2008/09:144 s 12 f.).

Det finns anledning att påminna om att frågan om huruvida det finns behov av materialet eller inte endast är en liten del av bedömningen av täktens tillåtlighet. Det kan inte vara lagstiftarens mening att låta frågan om behovet av en täktverksamhet ta över vid bedömning av täktens lokalisering enligt 2 kap 6 § MB. Även oavsett om behov kan anses vara visat - vilket mina huvudmän starkt bestrider - måste en fullständig prövning av om den föreslagna lokaliseringen är tillåtlig göras.

Att märka är att den aktuella mineralfyndigheten inte av SGU är utpekad som riksintresse enligt 3 kap 7 § MB. Delar av det planerade täktområdet är däremot utpekade som riksintresse enligt 3 kap 6 § MB. Naturvärdet ligger bl a i det öppna odlingslandskapet. Marken i närområdet har dessutom genom mina huvudmäns och andra närboendes försorg återskapats till det ursprungliga öppna kulturlandskap som en gång fanns kring både Hunningegårdarna och Snögrindegårdarna. Området hyser unika kulturvärden och har över 1000-åriga kulturminnen inklusive en järnåldersby.

Hela Gotland är även utpekad som riksintresse för det rörliga friluftslivet enligt 4 kap 2 § MB. Den planerade verksamheten kommer att påverka detta intresse genom buller, vibrationer och barriäreffekter på grund av trafikökning på ett sätt som medför påtaglig skada för riksintresset.

Mark- och vattenområden ska enligt 3 kap 1 § MB användas för det eller de ändamål för vilka områdena är mest lämpade med hänsyn till beskaffenhet och läge samt föreliggande behov. Mina huvudmän anser inte att en den planerade täktverksamheten utgör en sådan markanvändning som är lämplig i enlighet med 3 kap 1 § MB. Detta talar för att den valda platsen heller inte är tillåtlig enligt 2 kap 6 § MB.

Naturmiljön

I lokaliseringsbedömningen ingår även att bedöma påverkan på skyddade områden enligt 7 kap MB.

I närområdet finns idag inga skyddade områden. Dock framgår det av de naturvärdesinventeringar som bolaget låtit utföra att ca 41 % av området har höga eller mycket höga naturvärden. Området hyser flera prioriterade och andra naturtyper enligt art- och habitatdirektivet (47 ha). Även om bolaget avser att i viss mån kompensera för förlusterna av dessa habitat kommer en förlust av habitat och arter oundvikligen att ske. Naturtyper i Klinteområdet som idag anses ha dålig bevarandestatus är taiga och rikkärr.

Våtmarken Stormyr i den sydöstra delen av området med tillrinningsområde hyser höga värden. Det finns många oklarheter i bolagets utredningar angående hur stor påverkan verksamheten kan komma att medföra och vilken effekt den kan få på våtmarken. Inte minst mot bakgrund av förekomsten av sprickor i det ytliga berget anser mina huvudmän att det finns stor risk för oacceptabel påverkan på myren och dess naturvärden. Lillmyr ligger ca 400 m söder om Stormyr och får sitt vatten till största delen genom avrinning från Stormyr via yt- och grundvatten samt via grundvatten från tillrinningsområden nordöst och nordväst om Lillmyr. Även Lillmyr hotas alltså av den planerade verksamheten.

Naturinventeringarna är således bristfälliga och gjorda vid för få tillfällen och på fel årstid för flertalet växter och djur. Det går inte utifrån befintligt beslutsunderlag att bedöma påverkan på omgivande naturmiljö. Redan av genomförda utredningar och inventeringar står det dock klart att man inte kan dra slutsatsen att den sökta verksamheten inte kan komma att påtagligt påverka och ändra naturmiljön på ett negativt sätt. Detta talar för att den valda platsen inte är tillåtlig enligt 2 kap 6 § MB.

Artskydd

Flera arter inom och i anslutning till verksamhetsområdet är skyddade enligt 4 § artskyddsförordningen (AF). Mark- och miljööverdomstolens rättspraxis kring lokalisering av verksamheter som kan påverka skyddade arter är numera relativt stabil, fridlysningsreglerna ska ses som en precisering av de allmänna hänsynsreglerna i 2 kap MB (se bl a MÖD 2013:13, MÖD 8344-11, MÖD 7639:11). Till att börja med har domstolen poängterat att det måste finnas ett fullgott underlag för att bedöma påverkan. Detta innebär bland annat att en bedömning av verksamhetens påverkan på skyddade arter och om den kan tillåtas enligt artskyddsförordningen ska ingå i lokaliseringsbedömningen. Både i kommissionens vägledningsdokument² och i Naturvårdsverkets handbok för artskyddsförordningen (2009:2) betonas vikten av att

---

² Vägledning om strikt skydd för djurarter av intresse för gemenskapen i enlighet med rådets direktiv 92/43/EEG om bevarande av livsmiljöer, slutlig version, februari 2007

minimera störningar på känsliga arter genom att från början välja en lämplig plats för störande verksamheter.

I 4 § AF föreskrivs med stöd av 8 kap 1 § MB att i fråga om vilda fåglar och i fråga om sådana vilt levande djurarter som i bilaga 1 till förordningen har markerats med N eller n, är det förbjudet att avsiktligt fånga eller döda djur, avsiktligt förstöra eller samla in ägg i naturen, avsiktligt störa djur, särskilt under djurens parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder och skada eller förstöra djurens fortplantningsområden eller viloplats. Enligt 14 § AF får länsstyrelsen i enskilda fall ge dispens från förbudet.

Bestämmelserna om fridlysning och dispens i 4, 8 och 14 §§ AF innebär en ren implementering av artiklarna 12, 13 och 16 i art- och habitatdirektivet och 9.1 fågeldirektivet.

Fågeldirektivet antogs 1979 och där slås inledningsvis fast att "Ett effektivt skydd för fåglar är ett typiskt gränsöverskridande miljöproblem som medlemsstaterna har ett gemensamt ansvar för" (ingressen p 4). EU-domstolen har också i sin praxis betonat att speciellt höga krav ställs vad gäller implementeringen av fågeldirektivet då det handlar om att förvalta ett gemensamt arv. Domstolen har i sammanhanget betonat vikten av att nationella bestämmelser tolkas i överensstämmelse med EU-rätten för att syftet med fågeldirektivet ska kunna uppnås.

Enligt art 12 i art- och habitatdirektivet ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för införande av ett strikt skyddssystem i det naturliga utbredningsområdet för de djurarter som finns förtecknade i direktivets bilaga 4 a. Enligt art 13 ska medlemsstaterna vidta nödvändiga åtgärder för att införa ett strikt skyddssystem för de växtarter som finns förtecknade i bilaga 4 b. Artikel 16 anger de fall när undantag från detta strikta skydd kan medges. Möjligheterna att medge undantag är begränsade eftersom en dispens inte får innebära att syftet med artskyddet som beskrivs i habitatdirektivets artikel 2 äventyras. Tolkningen av direktivets krav görs ytterst genom EU-domstolens praxis. Domstolen har i sina avgöranden C-10/96, C-6/04 samt C-60/05 tydligt slagit fast att de villkor för undantag som anges i art 16 ska tolkas restriktivt. Att nationella genomförandeåtgärder ska garantera tillämpningen av direktivet i dess helhet utan att selektivt tillämpa bestämmelserna framgår av avgörande i mål C-118/94. Av dessa domar följer att möjligheten för en svensk myndighet att meddela beslut om artskyddsdispens är begränsad och bör tillämpas restriktivt. Myndigheterna ska särskilt bevaka att gynnsam bevarandestatus bibehålls eller återställs för skyddade arter och dess livsmiljöer.

Ett myndighetsbeslut får inte försämra artens bevarandestatus eller möjlighet att nå gynnsam bevarandestatus på någon nivå. I art- och habitatdirektivet art 1 (i) anges en arts bevarandestatus som summan av de faktorer som påverkar den berörda arten och som på lång sikt kan påverka den naturliga utbredningen och mängden hos dess populationer inom det territorium som anges i artikel 2.

Alla verksamheter och åtgärder omfattas av förbudet enligt artskyddsförordningen om de riskerar att få den effekt på arter som bestämmelsen syftar till att reglera. Det är enligt 4 § första st p 2 AF förbudet att avsiktligt störa dessa arter, särskilt under djurens parnings-, uppfödning-, övervintrings- och flyttperioder. Ordet störa definieras varken i artskyddsförordningen eller i de två naturvårdsdirektiven. Stöd för tolkningen av begreppet finns emellertid i EU-kommissionens vägledningsdokument. Där anges att störning kan förekomma till exempel i form av ljud eller ljus, men den behöver inte fysiskt påverka arten direkt utan även indirekta effekter innefattas. Det kan handla om att arten flyr och därmed utsätts för omständigheter som gör att den lättare blir till byte för andra djur, förlorar stora mängder energi eller att deras ungar utsätts för fara genom att de förflyttas eller att de svälter ihjäl. Intensitet, tidsperiod och frekvens har betydelse för vilken påverkan störningen har.

Störningen i 4 § 2 punkten AF behöver inte vara betydande utan utrymmet för störning i artskyddsförordningen är mindre än i 7 kap 28 b § MB. Störningen bör kopplas till dess påverkan på artens eller arternas bevarandestatus, såväl för den lokala populationen som för den biogeografiska nivån i landet. En störning som påverkar artens överlevnadschanser, reproduktion eller utbredning är otillåten. En åtgärd som påverkar exempelvis en fågelarts häckningsframgång genom att boplatsen överges eller att färre antal ungar än annars blir flygfärdiga är inte tillåten om detta leder till att artens population minskar i området, särskilt om arten har en ogynnsam bevarandestatus. Syftet med bestämmelserna om art- och habitatskydd är att upprätthålla gynnsam bevarandestatus. Därvid måste beaktas såväl permanent skada som, typiskt sett, mer tillfälliga störningar, förutsatt att de är av kvalificerat slag. Alla slags försämringar ska beaktas utifrån angivet syfte. Det ligger därmed inom ramen för bestämmelsens räckvidd att exempelvis bedöma en arts försämrade spridningsmöjligheter som en störning. Gemensamt för åtgärder rörande djurens olika uppehållsplatser är att dessa inte får påverkas av mänskliga aktiviteter på ett sådant sätt att platserna i fråga förlorar sin kontinuerliga ekologiska funktion för berörda arter. Med detta avses att ingreppet inte får vara så omfattande att området tappar de egenskaper som gör det betydelsefullt för arten ifråga. Syftet med bestämmelserna angående artskydd är att säkra den biologiska mångfalden genom bevarandet av naturligt förekommande livsmiljöer och arter som finns inom EU:s medlemsländer.

Avsiktlig betyder i sammanhanget att den som utför åtgärden förstår den förutsägbara konsekvensen av sitt handlande och ändå genomför den, det vill säga är medveten om att ett skyddat djur sannolikt störs, även om störningen inte var syftet med åtgärden. När det gäller tolkningen av begreppet avsiktligt har detta begrepp när det gäller art- och habitatdirektivet tolkats av EU-domstolen i åtminstone två fall (mål C-103/00 och C-221/04).

EU-kommissionens vägledningsdokument har också betydelse för tolkningen av begreppet. Kommissionen uttalar där bland annat följande (s. 35):

”Utgående från det synsätt som domstolen tillämpat i målen C-103/00 och C-221/04 skulle följande definition kunna framläggas: ”Avsiktliga” gärningar är gärningar som utförs av en person som vet, i ljuset av gällande lagstiftning för den aktuella arten, och den allmänna information som riktats till allmänheten, att hans gärning sannolikt kommer att orsaka skada för en djurart, men strävar efter att åstadkomma denna skada, eller åtminstone medvetet accepterar det förutsägbara resultatet av gärningen.”

Härtill kommer att det inte är möjligt att ”kompensera” med skydds- och försiktighetsåtgärder beträffande vidtagande av åtgärder som strider mot 4 § 2 punkten AF.

Utgångspunkten i 4 § p 4 AF är att en arts fortplantningsområde och viloplats inte får skadas eller förstöras. Enligt EU-kommissionens vägledningsdokument och även Naturvårdsverkets handbok måste även fortplantningsområden och viloplats skyddas när de inte används. Det är vidare viktigt att platsens ekologiska funktion bibehålls. Gemensamt för åtgärder rörande djurens olika uppehållsplatser är att dessa inte får påverkas av mänskliga aktiviteter på ett sådant sätt att platserna förlorar sin kontinuerliga ekologiska funktion för den berörda arten. Med detta avses att ingreppet inte får vara så omfattande att området tappar de egenskaper som gör det betydelsefullt för arten i fråga. Platserna behöver skyddas även när de inte används så att funktionen finns kvar när arten återvänder för att lägga ägg eller föda ungar. Detta gäller sådana områden som används regelbundet, men inte nödvändigtvis varje år. Om platserna bara används någon enstaka gång omfattas de bara av skyddet när arten i fråga uppehåller sig där. En fysisk degradering kan påverka en livsmiljöes funktionalitet. Inte enbart en förstörelse av en livsmiljö omfattas utan även försämring av densamma. En sådan försämring kan ske gradvis. Det kan vara så att en försämring inte omedelbart leder till förlust av ett fortplantningsområde eller viloplats, men får till följd att platsens funktion successivt försämras i kvalitet.

Av de inventeringar bolaget låtit utföra framgår att det i det aktuella området finns fridlysta arter varav jag särskilt vill nämna fågelarterna berguv, spillkråka, törnskata och trädlärka som finns på fågeldirektivets lista 1. En fortsatt och utökad täktverksamhet i området skulle medföra störningarna såsom frekventa sprängningar och tunga fordon som färdas till och från området vilket skulle komma att påverka djuren som lever, häckar, söker föda eller föder upp sina ungar där. Påverkan på fågellivet kan bland annat ske genom störning och bortträngning från boplatser och födosökområden. Vid lokaliseringsprövningen måste således en bedömning göras av verksamhetens påverkan på bl a skyddade fågelarter och om den kan tillåtas enligt 4 § p 2 och 4 artskyddsförordningen.

I området finns även enligt bolagets inventering de fridlysta arterna pudrad kärrtrollslända och svartvingad blåvinge (4 § AF samt art- och habitatdirektivet) samt flera andra skyddsvärda arter.

Dispens enligt 14 § AF får endast lämnas under vissa i förordningen upptagna förutsättningar. Dessa är att:

- det inte finns någon annan lämplig lösning
  - dispensen inte försvårar upprätthållandet av en gynnsam bevarandestatus hos artens bestånd i dess naturliga utbredningsområde, och
  - dispensen behövs
- a) för att skydda vilda djur och växter eller bevara livsmiljöer för sådana djur eller växter,
- b) för att undvika allvarlig skada, särskilt på gröda, boskap, skog, fiske, vatten eller annan egendom
- c) av hänsyn till allmän hälsa och säkerhet eller av andra tvingande skäl som har ett allt överskuggande allmänintresse
- d) för forsknings- och utbildningsändamål
- e) för återinplantering eller återinförelse av arten eller för den uppfödning av en djurart eller den artificiella förökning av en växtart som krävs för detta eller
- f) för att under strängt kontrollerade förhållanden selektivt och i liten omfattning tillåta insamling och förvaring av vissa exemplar i liten mängd.

Samtliga tre förutsättningar måste vara uppfyllda (minst ett av de sex angivna skälen). I nu gällande ärende finns inte förutsättningar att ge dispens. Det finns andra lämpligare lösningar, dispensen skulle försvåra upprätthållande av gynnsam bevarandestatus av skyddade arter och ingen av de övriga förutsättningarna är aktuella.

För att en dispensansökan ska kunna bedömas behövs ett bra underlag. Ett sådant bör enligt Naturvårdsverkets handbok innehålla följande:

- en beskrivning av den åtgärd verksamhetsutövaren önskar genomföra och varför den behöver utföras, det vill säga vilket syfte åtgärden har
- vilka skyddade arter som finns i området
- de skyddade arternas bevarandestatus
- en noggrann beskrivning av hur åtgärden kan påverka arterna och deras livsmiljöer
- vilka förebyggande skyddsåtgärder som kan vidtas för att mildra effekten av åtgärden, samt
- redogörelse för om det finns andra alternativ att nå syftet som påverkar arten mindre.

Även för att kunna bedöma om en dispens behövs eller inte för ett område förutsätter enligt mina huvudmän ett tillräckligt och välgrundat beslutsunderlag. Det saknas i målet sådant underlag.

De bestämmelser som myndigheterna grundar sina beslut på utgår som nämnts tidigare dessutom helt från unionsrätt. Ska avsteg ske har myndigheten då ett ansvar för att detta beslut fattas på grundval av relevanta och vetenskapliga grunder. Ett undantag är enbart berättigat om det objektivt kan styrkas att det inte finns någon annan tillfredsställande lösning. Bedömningen om en sådan annan lösning måste baseras på objektivt verifierbara faktorer som vetenskapliga och tekniska analyser (se bl a C-10/96). Medlemsländernas handlingsfrihet är begränsad och varje argument för att det inte skulle finnas någon annan lämplig lösning eller att denna inte skulle vara tillfredsställande måste vara väl underbyggda. EU- domstolen har i mål C-60/05, som handlade om motsvarande bestämmelser i fågeldirektivet, uttalat att den myndighet som fattar ett beslut grundat på en undantagsbestämmelse har bevisbördan för att nödvändiga förutsättningar föreligger för varje undantag och medlemsstaterna ska säkerställa att varje åtgärd som påverkar skyddade arter endast tillåts i beslut som är noggrant och tillräckligt motiverade och som hänvisar till skäl och krav som anges i art 9.1 och 9.2 (motsvarande art 16 art- och habitatdirektivet) i direktivet.

”Det framgår nämligen av dom av den 7 mars 1996 i mål C-118/94, Associazione italiana per il WWF m.fl. (REG 1996, s. I-1223, punkterna 23 och 25–26), att den nationella lagstiftningen på detta område klart och tydligt skall ange kriterierna för att beviljas undantag och ålägga de myndigheter som tillämpar lagstiftningen, att beakta dessa kriterier. Undantagsbestämmelser skall tolkas restriktivt, och den myndighet som fattat beslutet har bevisbördan för att nödvändiga förutsättningar föreligger för varje undantag och medlemsstaterna skall säkerställa att varje åtgärd som påverkar skyddade arter endast tillåts i beslut som är noggrant och tillräckligt motiverade och som hänvisar till skäl, villkor och krav som anges i artikel 9.1 och 9.2 i direktivet.”

Även i dom C-342/05 slår domstolen fast samma principer vid tillämpningen av art 16 art- och habitatdirektivet.

”Eftersom denna senare artikel innehåller undantagsbestämmelser som skall tolkas restriktivt och den myndighet som fattat beslutet har bevisbördan för att nödvändiga förutsättningar föreligger för varje undantag, skall medlemsstaterna säkerställa att varje åtgärd som påverkar skyddade arter endast tillåts genom beslut som är noggrant och tillräckligt motiverade och som hänvisar till de skäl, villkor och krav som anges i artikel 16.1 i livsmiljödirektivet (se, för ett liknande resonemang, dom av den 8 juni 2006 i mål C-60/05, WWF Italia m.fl., REG 2006, s. I-5083, punkt 34).”

Mina huvudmän vill här också hänvisa till EU-domstolens dom C 182/02, där domstolen pekade på vikten av att kunna visa på tvingande skäl för att rättfärdiga ett undantag. Av Kommissionens vägledning framgår tydligt att undantag ska vara den

sista utvägen och att varje system för undantag måste vara underordnat art- och habitatdirektivets bevarandeintressen.

Bolaget har bevisbördan för att förutsättningar för tillstånd föreligger. Av det beslutsunderlag bolaget presenterat går inte att utläsa om dispens krävs och om förutsättningar för dispens föreligger. Prövningsmyndigheten, i detta fall Mark- och miljödomstolen, har enligt EU-domstolen bevisbördan för att nödvändiga förutsättningar föreligger för varje undantag från artskyddsbestämmelserna och att beslutet är tillräckligt noggrant och tillräckligt motiverat.

Den nu planerade verksamheten skulle negativt påverka enbart den värdefulla fågelfaunan i så stor omfattning att lokaliseringen inte kan anses förenlig med 2 kap 6 § miljöbalken. De skyddsåtgärder bolaget åtagit sig är inte tillräckliga. Mina huvudmän menar tvärtom att artskyddsdispens krävs. Bolaget har inte ansökt om sådan dispens och förutsättningar för sådan dispens saknas.

Påverkan på yt- och grundvatten

Den planerade verksamheten ligger i nära anslutning till både yt- och grundvattenförekomster för vilka det finns miljökvalitetsnormer. Av beslutsunderlaget i ärendet kan man konstatera att verksamheten riskerar medföra försämring av både ekologisk och kemisk status för flera vattendrag i närområdet på ett sådant sätt som inte är tillåtligt enligt Europaparlamentets och rådets direktiv 2000/60/EG av den 23 oktober 2000 om upprättande av en ram för gemenskapens åtgärder på vattenpolitikens område, det s k ramvattendirektivet, med dotterdirektiv³. Dessa direktiv är implementerade främst genom 5 kap MB samt vattenförvaltningsförordningen och genom föreskrifter från Havs- och vattenmyndigheten och Sveriges geologiska undersökning.

Att uppnå god vattenstatus och att förebygga en försämring i medlemsstaternas vattenförekomster utgör ramvattendirektivets grundläggande miljömål och är huvudregeln för de krav som riktas mot en medlemsstat att säkerställa att dess vattenförekomster når rätt vattenstatus i rätt tid. Ramvattendirektivet ställer krav på att medlemsstaterna måste avhålla sig från att vidta åtgärder som äventyrar det resultat som föreskrivs i direktivets art 4. Detta medför en skyldighet att inte lämna tillstånd till projekt som kan orsaka en försämring av en vattenförkomsts status eller när projektet äventyrar uppnåendet av en god status. Uppfyllandet av ramvattendirektivets miljömål (som i Sverige genomförts som miljökvalitetsnormer) är bindande för medlemsstaternas samtliga myndigheter och domstolar. Detta har även fastställts av EU-domstolen i mål C-461/13, C-43/10 samt C-346/14. Praxisen bekräftas i mål C-

---

³ Europaparlamentets och rådets direktiv 2008/105/EG av den 16 december 2008 om miljö- kvalitetsnormer inom vattenpolitikens område och Europaparlamentets och rådets direktiv 2013/39/EU av den 12 augusti 2013 om ändring av direktiven 2000/60/EG och 2008/105/EG vad gäller prioriterade ämnen på vattenpolitikens område.

664/15 där domstolen uttalar att art 4.1 inte enbart är en programförklaring utan att bestämmelsen innebär en skyldighet att förebygga försämring av vattenförekomsterna som har en tvingande verkan gentemot medlemsländerna i synnerhet i samband med beslut om tillstånd.

Vattenförekomster som utgör skyddade områden på grund av uttag av dricksvatten behandlas utförligt i ramvattendirektivet (bilaga IV). Den planerade täkten är placerad mellan två vattenskyddsområden, Loggarve och Mølner. Användning av marken i den omedelbara omgivningen måste därför ske enligt försiktighetsprincipen. En fortsatt och utökad täktverksamhet i området väntas utöver påverkan på en kommunal dricksvattentäkt (Loggarve) samt en reservvattentäkt (Mølner) även medföra negativ påverkan på enskilda brunnar. Av särskilt intresse för detta mål är därmed också de ämnen som listas i bilaga I till direktiv 2008/105/EG där prioriterade ämnen och andra förorenande ämnen ingår. Vattendirektivets art 4.1 anger att medlemsstaterna ska genomföra nödvändiga åtgärder i syfte att gradvis minska förorening från prioriterade ämnen och för att utsläpp och spill av prioriterade farliga ämnen ska upphöra eller stegvis elimineras. Nyttjandet av vattentäkter kan inte bara ses på kort sikt utan måste omfatta även ett mycket långsiktigt perspektiv – ett flergenerationsperspektiv. Det är inte försvarbart att utsätta vattentäkter för några risker. Skulle man i framtiden bli tvungen att byta till en annan vattentäkt i händelse av att den nuvarande skulle bli obrukbar genom förorening eller på annat sätt skulle enorma kostnader uppstå.

Ett projekt som kan medföra negativa effekter för vatten får endast godkännas om villkoren i art 4.7 a-d ramvattendirektivet är uppfyllda. Den nationella myndighet som prövar ett projekt som kan påverka miljö kvalitetsnormer för vatten och icke-försämringskravet är skyldiga att kontrollera om villkoren i art 4.7 a-d har iakttagits innan de utfärdar ett tillstånd.

EU-domstolens praxis har lett till ändringar i miljöbalken. Enligt 5 kap 4 § MB får en myndighet eller en kommun inte tillåta att en verksamhet eller en åtgärd påbörjas eller ändras om detta, trots åtgärder för att minska föroreningar eller störningar från andra verksamheter, ger upphov till en sådan ökad förorening eller störning som innebär att vattenmiljön försämras på ett otillåtet sätt eller som har sådan betydelse att det äventyrar möjligheten att uppnå den status eller potential som vattnet ska ha enligt en miljö kvalitetsnorm. Vid prövning för ett nytt tillstånd ska de bestämmelser och villkor beslutas som behövs för att verksamheten inte ska medföra en sådan försämring eller ett sådant äventyr.

Ramvattendirektivet har dessutom direkt effekt bl a då människors hälsa riskeras om vattenkvaliteten för dricksvattentäkter samt grundvattenkvaliteten försämras genom påverkan av täktverksamheten. De enskilda huvudmän jag företräder åberopar härmed ramvattendirektivet direkt i ärendet.

Trots att det i beslutsunderlaget ingår utredning av påverkan på miljö kvalitetsnormer för vatten framgår inte på ett tillräckligt sätt, på parameternivå, hur verksamheten förhåller sig till dessa vattendirektiv och de däri angivna miljö kvalitetsnormerna. Det framgår inte tydligt hur bolaget kommit fram till att den planerade verksamheten med planerade skyddsåtgärder inte bedöms inverka negativt på möjligheterna att uppfylla miljö kvalitetsnormerna för berörda yt- eller grundvattenförekomster.

Mina huvudmän ifrågasätter även särskilt bolagets utredning vad gäller influensområde på grund av grundvattensänkningen. Utredningen ger inte tillräckligt underlag för att visa influensområdets faktiska utbredning eller långsiktiga effekter på vattenförhållandena i omgivningen.

Mina huvudmän hävdar dock som framgår ovan att det redan nu är tydligt att den planerade verksamheten riskerar medföra försämring av både ekologisk och kemisk status för flera vattendrag i närområdet och för kvantitativ och kemisk status för grundvatten på ett sådant sätt som inte är tillåtligt enligt vare sig miljöbalken eller ramvattendirektivet.

Påverkan för närboende och areella näringar

Både bostads- och fritidshusbebyggelse finns nu och kommer att utvecklas i det direkta närområdet till föreslagen verksamhet. Mina huvudmän äger samtliga fastigheter i närområdet till den planerade täktverksamheten och flera av dem bedriver även jordbruk (spannmålsodling och skogsbruk) och har djurhållning.

Enligt Boverkets allmänna råd 1995:5 bör skyddsavståndet mellan en täktverksamhet och kringliggande bebyggelse vara minst 500 meter. Ett betydande antal bostadsfastigheter finns inom 300-550 meter från täktverksamhetsområdet, vilket medför att de riskerar utsättas för omfattande olägenheter på grund av verksamheten. Bolaget kan heller inte garantera att transporter till och från täktområdet inte kommer att påverka boende längs transportvägen.

Bullerfrågan är grundläggande för verksamhetens tillåtlighet. Bullerproblematiken är dessutom mycket viktig för mina huvudmän. Syftet med bullervillkor är att bland annat kunna begränsa störning på enskilda fastigheter i de fall åtgärder vid bullerkällorna inte räcker. Bortsett från arbetsmiljölagstiftningen finns inga fastlagda, fixerade gränsvärden för vilket buller som är godtagbart respektive inte kan tillåtas. De värden som Naturvårdsverket föreslår är enbart vägledande. Det är de allmänna hänsynsreglerna i miljöbalken som ska tillämpas, särskilt då skyldigheten att vidta försiktighetsmått enligt 2 kap 3 § samt lokaliseringskravet i 2 kap 6 § miljöbalken.

Forskning visar att buller är den miljöstörning som påverkar flest människor i Sverige och andelen som besväras ökar konstant⁴. Sedan 1999 har antalet personer som besväras minst en gång i veckan av vägtrafikbuller ökat. Även antalet personer som har svårt att somna på grund av buller ökar. Buller är ett hälsoproblem som måste tas på allvar. Det kan inte viftas undan med att buller bara är en fråga om trivsel. Både svenska och internationella studier tyder på att personer som utsätts för trafikbuller under en lång tid löper en ökad risk att drabbas av hjärt-kärlsjukdomar. I sammanhanget vill mina huvudmän även erinra om att det i området bor flera barnfamiljer. Barn behöver ha 11 timmars ostörd sömn per natt. Inom EU behandlas omgivningsbuller som ett av de viktigaste miljöproblemen. Buller gör det svårare att somna, påverkar sömnens djup och kan väcka den som sover. Den som störs av buller under nattsömnen kan dagen efter uppleva minskad sömnkvalitet, trötthet, nedstämdhet eller olustkänslor och minskad prestationsförmåga.

Miljöbalken kräver en rimlighetsavvägning enligt 2 kap 7 §. Enligt Naturvårdsverkets rapport om industribuller ska i bedömningen av bullrets påverkan och nyttan av försiktighetsmått och andra åtgärder bedömas inte bara bullrets nivåer och karaktär utan också vilka personer och vilken miljö som berörs. De av riksdagen antagna miljömålen ska vara styrande vid bedömningen av nyttan av ett försiktighetsmått eller en annan skyddsåtgärd. Det är till exempel naturligt att särskilt ta hänsyn till om det är ett bostadsområde eller friluftsområde som utsätts för buller från en verksamhet, jämfört med om det är ett industriområde. Det kan också ha betydelse vilka olägenheterna är, om de till exempel direkt kan påverka hälsa och prestation som sömnstörningar eller om de främst inverkar på möjligheten att använda en uteplats vid vissa tider på dygnet. I rimlighetsavvägningen ska ingå en bedömning av vilken effekt de åtgärder som övervägs har på de olägenheter som bullret orsakar eller kan förväntas orsaka i förhållande till kostnaderna. Det betyder att åtgärder kan vara motiverade även om de har till förhållandevis små effekter, som att sänka en ljudnivå utomhus motsvarande någon dB om kostnaden för åtgärden är låg eller om det buller som begränsas berör många personer. Naturvårdsverket berör i sin rapport även andra försiktighetsmått än rena bullervillkor. Utöver att vissa bullernivåer inte får överskridas, oftast angivna som immissionsvärden vid till exempel bostäder, kan det också handla om andra försiktighetsmått. I första hand ska den lösning väljas som ger den bästa nyttan för omgivningen i stort. I många fall innebär det att åtgärda bullret vid källan. Det kan röra sig om åtgärder som byte eller förbättring av utrustning, processer och arbetssätt, eller tidsbegränsningar för bullrande arbetsmoment.

På grund av ovanstående föreligger det, om verksamheten skulle finnas tillåtlig, behov av stränga bullervillkor i målet avseende eftersom sökanden valt en lokalisering som på olika sätt inverkar starkt negativt på närboende såsom mina huvudmän men även på natur- och rekreationsvärden. Begränsning av bullerkällorna vid verksamhetens

---

⁴ Se Folkhälsomyndighetens 13/5 2019, "Hälsoeffekter av buller och höga ljudnivåer"

samtliga delar är av största vikt inte minst av hälsoskäl. Även åtgärder som påverkar bullret måttligt, något till några decibel kan sammantaget med övriga åtgärder visa sig vara av stor betydelse. Att reglera bullret vid bullerkällan är enda sättet att skydda boende, tamdjur, natur, fågel-och djurliv samt rekreationsmöjligheter inom det rörliga friluftslivet.

I målet saknas vidare helt utredning av hur buller, damning etc påverkar tamdjur som hästar och annan tamboskap. Enligt Jordbruksverkets föreskrifter får tamdjur inte utsättas för höga, störande ljud annat än vid korta enstaka tillfällen som vid utfodring, gödsling etc. Djurägare har även enligt Jordbruksverkets bestämmelser en skyldighet att ha djuren utomhus under den varma årstiden, ca maj-okt. Enligt Jordbruksverkets föreskrifter är det under denna tid inte är förenligt med bestämmelserna att ta in djuren vid exempelvis sprängningar vid den närliggande täkten. Utomhus kommer det dock att bli omöjligt att skydda djuren från buller, damm etc. Nötkreatur och hästar behöver även mycket vatten. En sänkning av grundvattennivån som påverkar brunnar kan därmed bli förödande, särskilt mot bakgrunden av senaste års vattenläge och det faktum att vattenbrist befaras även i år. Detta gör det i det närmaste omöjligt för de av mina huvudmän som bedriver sådan verksamhet att fortsätta med denna. Jag vill i sammanhanget återigen påpeka att jordbruk och skogsbruk utgör riksintresse enligt 3 kap 4 § MB.

Som framkommit ifrågasätter mina huvudmän även den hydrologiska beräkning bolaget låtit utföra för att visa influensområde och påverkan genom grundvattensänkning. Det är därmed inte utrett att grundvattenbortledningen kan ske utan skadlig påverkan på enskilda grundvattentäkter. Tillgång till dricksvatten för människor och djur samt även vatten för spannmålsodling och skogsbruk är av avgörande betydelse för mina huvudmän. De befarar att både kvantitet och kvalitet kan komma att riskeras genom den planerade verksamheten. Grundvattenavsänkning kan även komma att påverka anläggningar för enskilda avlopp samt bergvärme.

Utöver dessa frågor har mina huvudmän berättigade farhågor vad gäller damning, vibrationer samt trafiksäkerhet som de framfört under den tidigare processen. Följdverksamheten trafik är avgörande för de olägenheter de kommer att utsättas för. Mina huvudmän anser att den föreslagna trafiklösningen inte är tillåtlig enligt miljöbalken. Den är heller inte lämplig av trafiksäkerhetsskäl.

Valet av försiktighetsmått och skyddsåtgärder för att begränsa riskerna för skada och olägenhet för omgivningen är en grundläggande tillståndsfråga. I likhet med verksamhetens lokalisering och utformning behöver den värderas och regleras när prövningsmyndigheten tar ställning till om tillstånd över huvud taget kan lämnas för den planerade verksamheten. Den omfattande störning som den nu aktuella verksamheten riskerar medföra talar för, om den godkänns, behov av omfattande krav på försiktighetsmått och begränsningar.

Som bilagor till detta yttrande medföljer yttrande från mina enskilda huvudmän Elin och Markus Torpvret samt Lars Rodvaldr och Kristina Åberg där de med egna ord beskriver sin oro. Övriga enskilda huvudmän ansluter sig till det där anförda i relevanta delar. I övrigt hänvisas till de inlagor mina huvudmän tidigare sänt in i samband med samråd.

Slutkommentar

Den tillståndsgivna verksamheten riskerar att medföra omfattande och kvarstående skador, en del under decennier, kanske bestående för all framtid.

Det är sökanden som har att visa att den sökta verksamheten är förenlig med MB:s bestämmelser, att den är tillåtlig. För att kunna visa att verksamheten är tillåtlig krävs först och främst en fullständig MKB som möjliggör en bedömning av hälso- och miljöeffekterna av verksamheten. Mina huvudmän menar att en rad aspekter som berör miljömål, natur-, kultur- och boendemiljöer, artskydd, säkerhet och hälsa är bristfälligt utredda och redovisade. Det är inte klarlagt och ej heller sannolikt att verksamheten kommer att uppfylla de krav som bör ställas på en verksamhet av denna storleksordning och att ovanstående aspekter kan lösas på ett adekvat sätt. Ansökan kan redan på grund av detta faktum idag inte godtas.

Trots det bristfälliga beslutsunderlaget är det ändå klart att den planerade verksamheten inte är tillåtlig enligt miljöbalken. För verksamheten ska väljas en lämplig plats där verksamheten medför minsta intrång och olägenhet för människors hälsa och miljö. Finns en bättre plats än den av sökanden föreslagna kan den sökta platsen inte godtas. Av ovanstående framkommer att verksamheten inte uppfyller de rättsliga krav på lokalisering som miljöbalken ställer upp.

Regeringsformen ger starkt skydd åt äganderätten och anbefaller full laglighet för alla myndighetsbeslut. Till lagen hör också Europakonventionen för mänskliga rättigheter då den ratificerats av både Sverige och EU. Enligt Europakonventionens för mänskliga rättigheter art 1 i det första tilläggsprotokollet ska envar fysisk persons rätt till sin egendom lämnas okränk. Enligt Europakonventionens art 8 ska envars rätt till skydd av privat- och familjeliv, sitt hem och sin korrespondens skyddas. Enligt den tolkning som dessa artiklar givits i Europadomstolens praxis har staten en positiv skyldighet att tillse att individens rättighet enligt artiklarna inte inskränks genom olika former av direkta och indirekta ingrepp, även om störningen orsakas av tredje man. Av domstolens praxis framgår att immissioner av olika slag, bl a buller, kan inskränka individens privatliv och hem med följd att denna inte kan åtnjuta sina rättigheter enligt art 8 fullt ut. I stort sett alla former av immissioner kan även anses kränka individens rättigheter enligt art 1 om dessa allvarligt kan påverka värdet av fastigheten eller t o m göra den osäljbar eller omöjlig att nyttja och på så sätt utgör ett partiellt berövande av egendomen. I detta fall handlar det om är en verksamhet som starkt kan komma att påverka mina huvudmäns rättigheter enligt konventionen. De civila rättigheterna enligt

konventionen för de enskilda personer jag företräder kommer, om tillstånd för verksamheten meddela, att kränkas.

Tillståndet är inte förenligt med vare sig miljöbalkens mål om en hållbar utveckling, miljöbalkens allmänna hänsynsregler och övriga krav, EU-rättsliga krav om artskydd och vattenkvalitet eller Europakonventionen för mänskliga rättigheter.

Jag har för avsikt att utveckla mina huvudmäns talan ytterligare under den muntliga förhandlingen i höst.

Dag som ovan

Gunilla Högberg Björck

Jur.kand

Bilagor:

Fullmakter

Kommentarer Lilla Snögrinde 1:50 angående täktansökan Klinteby, 20190526

Kommentarer Hunninge 1:12 angående täktansökan Klinteby, 20190526